

FOTO MERLIN DALEMAN

de wereldieping

Opwaarts

Kustdorp Jaywick wil niet langer 'meest verloederde plek van het VK' zijn

Satiricus

Egyptisch komiek Bassem Youssef hekelt de hypocrisie over Gaza en Israël

de Verdieping **6**

Week van de Kinderfilosofie

De hoofdpersoon in 'Knap' is een mond die schreeuwt om erkenning

religie&filosofie **9**

Restjes

Met AI en een scanner strijden tegen voedselverspilling

duurzaamheid&natuur **10**

Publieke omroep

Het is tijd om de NPO te moderniseren. Maar hoe?

cultuur&media **14**

Jaywick reportage

Het armste dorp van het Verenigd Koninkrijk heeft weer toekomst

Het straatleven in Jaywick. Foto onder: 'taartartiest' Lorraine Wildes en Mark Hammond van Rainy Bakes.

Die bijzondere geschiedenis van Jaywick begon in de jaren twintig van de vorige eeuw als iets wat in die tijd een *plotland* heette. Het typisch Britse idee daarachter was dat ook de arbeidersklasse in de grote steden de kans moest krijgen om een vakantiehuysje op het platteland of aan de kust te verwerven – hoe klein en eenvoudig dan ook.

Het dorp was aanvankelijk bedoeld als vakantiepark, met een uitgaanscentrum

Vanaf 1928 kocht een projectontwikkelaar in dat kader een moerasig stukje kustgebied in de regio Essex op. Hij verdeelde dat in zo klein en dus zo betaalbaar mogelijke percelen voor stacaravans en chalets, en legde een toegangsweg aan.

Jaywick was aanvankelijk dus bedoeld als vakantiepark. Inclusief een uitgaanscentrum – speelhallen, pubs en dergelijke – op de plek waar nu Sunspot staat. Alleen gingen na verloop van tijd steeds meer mensen permanent in de vakantiechalets en stacaravans wonen. Zij bouwden daar weliswaar meestal een karkas van baksteen of grindbeton omheen, maar de bouwkwaliteit bleef erg gammel.

Moeras

Een wetswijziging in 1947 maakte dat langzaam praktisch alle Britse *plotlands* verdwenen. Maar Jaywick bleef bestaan. Deels door het felle verzet van de bewoners tegen de sloop. Deels doordat Jaywick ver van alles ligt en weinig investeerders er een toekomst voor herontwikkeling in zagen. De watersnoodramp van 1953, die niet alleen Nederland trof maar ook dit deel van de Engelse oostkust, versterkte die onzekerheid over de economische potentie van het gebied.

Jaywick zakte zo met de tijd steeds verder weg in het moeras van de armoede: weinig werk, overbevolking, nauwelijks voorzieningen als scholen en speeltuinen, problemen met de volksgezondheid en alle andere symptomen die voortkomen uit een structurele economische achterstelling. "Sunspot is de eerste grote investering in Jaywick die ik ooit heb meegemaakt", zegt gemeenteraadslid Dan Casey (84) niet voor niets. Hij kwam twintig jaar geleden, na zijn pensioen, in Jaywick wonen.

Dat gebrek aan investeringen is direct zichtbaar tijdens een wandeling door het dorp. Er is veel leegstand en verkrotting. De

Noem Lorraine Wildes (59) van Rainy Bakes liever geen taartenbaker. Ze is een 'taartartiest', benadrukt ze. Een kunstenaar. En wie haar taarten ziet, kan niet anders dan dit beamen. Mensen leveren foto's bij haar in; die vormen de basis voor haar taartontwerpen. Het kunnen afbeeldingen van letterlijk alles zijn: Darth Vader uit *Star Wars*, iemands lievelingsauto, een dinosaurus, een rolschaats. Op de toonbank van haar winkel wacht deze dag een roze Barbie-taart tot die wordt opgehaald.

Wildes rookt met zakenpartner Mark Hammond (56) buiten een sigaret. Even tot rust komen. Er was behoorlijk wat paniek in de tent vanochtend. Het glazuur van een verjaardagstaart bleek gedurende de nacht uitgelopen. Alles moest razendsnel worden gerepareerd, voordat de jarige de traktatie zou komen afhalen. Wildes: "Het is geluk, er was niets meer van te zien, maar toch baal ik ervan."

De winkel, waarin Wildes en Hammond ook kleiner gebak en zoetigheden verkopen, huist in Sunspot. Dat is een gloednieuw bedrijfshub, langs het strand van het Oost-Engelse dorp Jaywick. Rainy Bakes was, na de opening op 1 september vorig

Elke Britse tabloidlezer kent het dorpje Jaywick: de meest kansarme plek in het Verenigd Koninkrijk. Makkelijk slachtoffer voor een smalende krantenkop. Maar er is nu een eerste stap gezet op weg naar een hoopvollere toekomst.

tekst Niels Posthumus
foto's Merlin Daleman

jaar, de eerste onderneming die erin trok. De plek kwam als geroepen. Wildes had twintig jaar lang vooral voor vrienden en kennissen taarten gebakken, in haar eigen keuken. Maar nadat Hammond een paar foto's van haar creaties op Facebook had geplaatst, had dat account in no-time ruim 2000 volgers. De twee begonnen in professionelere termen te denken.

Het rechttoe rechtaan ogende Sunspot omvat kantoorruimtes, winkelpanden, een overdekte marktplaats en een café. Iemand zei recent tegen Hana Loftus, directeur van architectenbureau Hat Projects dat het complex ontwierp, dat het enigszins op een uit de klauwen gegroeide Aldi-supermarkt leek. Zij vatte dat op als een compliment, vertelt ze aan een aluminium tafeltje in Sunspot Café, naast Rainy Bakes.

Ongelijkheid

Een te groots en chic ontwerp zou misplaatst zijn in dit kustplaatsje. Elke vijf jaar komt Jaywick, een dorp van 4000 zielen met veelal door de zilte zeelucht verweerde piepkleine huizen, uit overheidsonderzoek naar voren aan als de meest kansarme plek in heel het Verenigd Koninkrijk.

Dat zegt wat. Want volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso) is de sociaaleconomische ongelijkheid in het VK vooral de afgelopen decennia tot schrikbarende hoogte gestegen. Van alle Europese Oeso-landen

scoren alleen in Bulgarije en Litouwen hoger op de Gini-index, wat betekent dat alleen die landen een inkomensverdeling kennen die nóg schever is dan die in het VK.

De situatie in Jaywick is zo nijpend dat in 2018 de toenmalige Amerikaanse president Donald Trump een foto van het Engelse kustdorp gebruikte om zijn kiezers zoge-

Trump liet een foto van Jaywick zien om te zien hoe delen van de VS(!) waren verloederd

naamd te laten zien hoe hevig delen van de Verenigde Staten zouden zijn verloederd onder het bestuur van zijn rivalen.

Criteria als betaalbaar en effectief waren bij de bouw van Sunspot dus belangrijker voor Hat Projects dan grandeur. "Het mocht er niet uit komen te zien alsof een Victoriaanse filantroop het er neer had gezet", zegt Loftus. Het diende een complex te worden dat toegankelijk oogt en in lijn is met de unieke historie van het dorp. De kustgemeente waaronder Jaywick valt trok er 6 miljoen euro voor uit.

Lees verder op pagina 4

Jaywick is een dorp met 4000 inwoners en veelal door de zilte zeelucht verweerde huizen. Rechts: Hana Loftus van Hat Projects, dat de nieuwe bedrijfshub Sunspot (onder) ontwierp.

vervolg pagina 3

weg langs het strand, waarop een handjevol doodlopende straatjes uitkomt dat haaks staat op de kustlijn, zit vol gaten. Meteen achter die enige doorgaande weg blokkeert een betonnen muur het uitzicht op het strand. Veel bewoners hebben een caravan in hun bescheiden achtertuinjes gestationeerd. Op het oog om zo een extra kamer of opslagruimte te creëren.

Overall ligt grof vuil. Langs de weg en in de voor- en achtertuinen: oude koelkasten, spiegels, speakers, speelgoed, kapotte stoelen en banken, afgebroken wastafels, computerschermen, matrassen. Je kunt het zo gek niet bedenken. "Ja, dat is een groot probleem", verzucht Loftus in Sunspot Café. "Ook doordat mensen van buiten het dorp hierheen komen om hun afval te dumpen trouwens."

Armoedeporno

De Britse tabloids weten het armste dorp van het land dan ook goed te vinden voor verhalen die zich het best laten omschrijven als 'armoedeporno'. Loftus: "Het lijkt wel alsof elke keer dat de *The Daily Star of The Sun* een lege pagina overheeft, ze iemand naar Jaywick sturen voor een verhaal over de meest verloederde plek die ze er kunnen vinden."

Sunspot moet Jaywick vooral trots en eigenwaarde teruggeven, legt architect en stadsplanner Loftus uit. Het complex is bedoeld om op korte termijn 'een verschil te maken, een beetje extra voorspoed te brengen en meer activiteit in het hart van het dorp te genereren'. Dat is voorlopig gelukt: praktisch alle bedrijfsruimtes en kantoren zijn verhuurd. Ook wordt elke woensdag de markt in de markthal goed bezocht. En dan moet het aan de kust zoveel drukker zomerseizoen nog beginnen.

De gezaghebbende architectuurcriticus Rowan Moore, van de Britse krant *The Observer*, riep Sunspot om die reden uit tot één

'Mensen van buiten het dorp komen hierheen om hun afval te dumpen'

van de vijf beste nieuwe gebouwen in het VK van 2023. Hij omschreef het esthetisch sobere, maar vrolijke complex als een perfect voorbeeld van 'hoeveel je kunt doen met weinig'. En als een 'robuust en speels bouwwerk dat Jaywick de broodnodige werkgelegenheid brengt'.

Als het aan Loftus ligt, is bedrijfshub Sunspot echter slechts het begin. Op ver-

Wachten op een herhaling van de watersnoodramp van 1953

De staat van de waterkeringen langs de Engelse oostkust is niet florissant. De Britse krant *The Guardian* berichtte begin dit jaar dat inspecteurs in dat deel van het VK bij een controle het hoogste percentage waterkeringen met achterstallig onderhoud aantroffen. Bijna één op de elf waterwerken beoordeelden ze als 'slecht' of 'zeer slecht'. In totaal gaat het om zo'n 850 constructies. Hana Loftus van Hat Projects in Colchester nabij Jaywick draait er dan ook niet omheen. Als er niets wordt gedaan, is het wachten op een herhaling van de watersnoodramp

van 1953. Toen overstromden niet alleen het zuidwesten van Nederland, maar ook delen van de Engelse oostkust. In het VK vielen destijds 307 doden, onder wie 37 mensen uit Jaywick. De Nederlandse regering heeft de zaken daarna heel anders aangepakt, stelt Loftus. De Deltawerken verzezen. De bescherming tegen het water werd gezien als nationaal infrastructureel project. Het VK probeerde dat aanvankelijk ook. Maar inmiddels is het zo dat verschillende kustregio's meestal individueel geld moeten aanvragen, omdat het nationale budget niet altijd toereikend is

voor een gedegen onderhoud en de verbetering van al hun waterwerken samen. Klimaatverandering en de stijgende zeespiegel maken de zorgen voor Engelse stranddorpen alleen nog maar groter. Alleen op het zwakste punt, voor een aanpalend dorp met een aantal enorme caravan- en vakantieparken dat Seawick heet, worden de dijken momenteel versterkt. "Het is tijd dat de Britse regering serieus werk maakt van de gehele kustlijn", zegt Loftus. "Er is een plan, maar het ontbreekt aan gedegen financiële onderbouwing."

zoek van de gemeente ontwikkelde Hat Projects, gevestigd in het nabijgelegen stadje Colchester, ook een toekomstvisie die het dorp binnen tien jaar echt definitief naar een hoger plan moet tillen. Kosten: 14,0 miljoen euro. Centraal staat betere bescherming tegen de stijgende zeespiegel. Loftus: "Want alleen als het zeker is dat dit dorp nooit meer onderloopt, zullen bedrijven er willen investeren in de langere termijn."

Tegelijkertijd moet de betonnen barricade die het dorp nu nog het zicht op het strand beneemt, juist verdwijnen. De stranden moeten weer een toeristische trekpleister worden. Net als vroeger. "En dat lukt niet als je er een soort Berlijnse muur voor laat staan", zegt Loftus. Ze ziet het helemaal voor zich: een boulevard die geleidelijk oploopt richting zee, met voldoende parkeerplekken, toiletten en voorzieningen die het ook voor ouderen en mensen met een lichamelijke beperking toegankelijk maken.

Belastingopbrengsten omhoog

Toch weet ze: het hangt allemaal af van de overheidsbereidheid om te investeren. "Als de private sector in Jaywick kansen zou zien op snelle winst, waren zij hier allang aan de slag gegaan", zegt zij. Het is de overheid die dient in te zien dat zij er uiteindelijk baat bij heeft om miljoenen in het kustdorp te steken. Want het duurt even, maar als de regio-

nale welvaart er eenmaal stijgt, gaan de belastingopbrengsten omhoog en dalen juist de enorme uitgaven aan uitkeringen en gezondheidszorg.

Gemeenteraadslid Casey houdt echter een slag om de arm. "Politiek is een vreemd spel", verzucht hij. "Er zijn binnenkort verkiezingen. Het is altijd maar afwachten of er ook daarna nog geld beschikbaar is. Je weet hoe het is: soms worden beloftes nagekomen, soms veranderen de zaken plots."

Blijft staan dat Sunspot, als eerste stap binnen de ambitieuze plannen, de gemeenschap van Jaywick weer wat hoop heeft gegeven. Als de bedrijven die er momenteel in zitten het komende zomer goed doen, denkt hij, waardoor zij extra mensen kunnen aannemen en dus extra werkgelegenheid creëren, dan kan de gloednieuwe bedrijfshub 'een enorme impact' hebben.

Wildes en Hammond van Rainy Bakes geven in ieder geval alvast het goede voorbeeld. De twee keren, na hun rookpauze, terug naar hun taartatelier. Terwijl ze een korte rondleiding geven, vertellen ze dat ze recent hebben gehoord dat ze een overheidstoelage ontvangen om hun winkel voorafgaand aan het zomerseizoen uit te breiden. Met een terras, een ijs- en een wafelmachine.

"Dat betekent dat we op zoek moeten naar extra personeel", glundert Wildes. "Ik denk wel vier of vijf mensen."

Déjà vu Paul van der Steen

Bloedregen moest wel het werk van God zijn

Rode neerslag daalde al neer op de Griekse helden in de Ilias van Homerus. Deze bloedregen was geen goed voorteken, maar een vooraan- kondiging van de dood. Zeus zou daarmee strijders in de Hades gaan werpen. Soortgelijke verhalen werden in de oudheid vaker opgetekend. En het bijgeloof bleef ook na de komst van het christendom bestaan. Die rode sporen na buien, eens in de zoveel tijd, moesten wel het werk van een woedende God of van de duivel zijn.

Pas veel later begon de zoektocht naar mogelijke andere verklaringen en kwam zand uit de Sahara als mogelijke oorzaak in beeld. Daarna duurde het een tijd voordat weerkundigen, zoals afgelopen weken gebeurde, dergelijke neerslag vooraf nauwkeurig konden voorspellen.

Toen het rood uit de hemel het nog zonder gedegen verklaring moest doen, zorgde het vaak voor flinke paniek. Gregorius van Tours, bisschop en geschiedschrijver, noteerde de reacties

Het verschijnsel viel vaak te koppelen aan een of ander onheil

op een bloedregen in Parijs in het jaar 582: 'Veel mensen kregen het bloed op hun kleren, waardoor er zulke grote bloedvlekken ontstonden, dat zij de kleren met afschuif van zich afwierpen.'

Het verschijnsel viel vaak makkelijk te koppelen aan een of ander onheil. Want het kon toch geen toeval zijn dat er in het tegenwoordige Italië in 872 bloedregen viel vlak voordat paus Adrianus II onder verdachte omstandigheden om het leven kwam. Nog vaker zagen de mensen zulke neerslag als voortekenen voor aanstaande natuurrampen, oorlogen en epidemieën als de pest.

Bij het eerste zoeken naar ander-soortige verklaringen bleef het idee dat er bloed neerdaalde het uitgangspunt. Na overvloedige rode neerslag tijdens

een nacht in het Duitse Oost-Friesland in 1571 verkleurde alle aan de bui blootgestelde kleding. Kon het misschien iets te maken hebben met kort daarvoor geslachte ossen? Als water kon verdampen, om daarna weer als regen neer te komen, moest zo iets ook mogelijk zijn met het bloed van die runderen.

In de zomer van 1608 waren in Aix-en-Provence en omgeving plotseling volop rode sporen te vinden. De plaatselijke priesters wisten het zeker: dit was bloedregen en het werk van de duivel. De geleerde Nicolas-Claude Fabri de Peiresc keek verder dan zijn neus lang was. Hij zag dat de plekken van de sporen precies de plaatsen waren waar een bepaalde vlindersoort veel was waargenomen. Het ging hier volgens hem niet om bloed, maar om uitwerpselen van deze dieren.

Twee eeuwen later was het bijgeloof dermate verminderd dat na een rode neerslag in Apulië, de hak van Italië, meerdere mensen op zoek gingen naar een echt waarom. Sommigen dachten aan de gevolgen van de op Sicilië actieve Etna of aan stof afkomstig van de zeebodem. De priester/wetenschapper Guiseppe Maria Giovine keek naar de dominante windrichting in de dagen voor de buien en trok de enig juiste conclusie: zand uit de Sahara was over de Middellandse Zee meegevoerd.

Later in die eeuw bevestigde verder onderzoek deze theorie en konden alle wilde speculaties over bloedregen voorgoed naar het rijk der fabelen worden verwezen. Een van de belangrijkste geleerden die hieraan bijdroeg was de Duitser Christian Gottfried Ehrenberg. Wetenschappers uit de hele wereld hielpen hem daarbij.

Een van de mensen die onderzoeksmateriaal aan Ehrenberg opstuurde, was Charles Darwin. Tijdens zijn reis met de Beagle was op de ochtend op 16 januari 1832 in een haven op de Kaapverdische Eilanden geen hand voor ogen te zien.

Darwin verzamelde daarna onder meer het stof dat op een zeil was achtergebleven en stuurde dat naar Berlijn. Ehrenberg meldde later niet alleen dat het om uit de Sahara afkomstig zand moest gaan, maar ook dat hij in Darwins zending 67 verschillende micro-organismen had aangetroffen.

De lucht boven deze paardenwei bij het Spaanse Ronda kleurt rood door zand uit de Sahara. FOTO REUTERS